

УДК 340.13

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.5.32>**Тетяна Фулей,**

ORCID ID: 0000-0002-9800-8785

канд. юрид. наук,

начальник відділу наукових досліджень проблем судочинства

та науково-методичного забезпечення суддівської освіти

Національної школи суддів України

LEGITIMATE EXPECTATIONS: ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ

Статтю присвячено проблематиці перекладу поняття *legitimate expectations* у контексті статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у рішеннях ЄСПЛ щодо України.

Авторка зазначає, що вітчизняними науковцями використовуються різні терміни («легітимні очікування», «правомірні очікування», «законні очікування» тощо) на позначення одного й того самого явища. Припускаючи, що зміст та обсяг концепту *legitimate expectations* відрізняються у різних правових системах, авторка підкреслює, що у рішеннях ЄСПЛ за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції йдеться про одне й те ж саме поняття; отже, наявність багатьох варіантів перекладу цього терміна як у наукових публікаціях, так і в текстах офіційних/автентичних перекладів рішень ЄСПЛ є необгрунтованою.

На підставі аналізу текстів 29 рішень ЄСПЛ щодо України, де термін *legitimate expectations* застосовується у контексті статті 1 Першого протоколу до Конвенції, та їх офіційних/автентичних перекладів, авторка виявила низку вад таких перекладів, серед яких найсуттєвішими є: варіантність та термінологічна неузгодженість (використання різних термінів на позначення одного й того ж поняття, наприклад у перекладах шести рішень, прийнятих протягом короткого хронологічного періоду (у 2007 р.), використано п'ять варіантів: «законне сподівання» «правомірне очікування», «виправдані очікування», «легітимні сподівання» та «легітимні очікування»); використання різних (відмінних) термінів в офіційних/автентичних перекладах одного й того ж рішення та використання одного й того ж українського терміна на позначення різних англійських термінів. Усього виявлено сім варіантів перекладу, які є комбінацією двох варіантів українського відповідника *expectations* («сподівання»/«очікування») та чотирьох варіантів перекладу *legitimate* («виправданий», «законний», «легітимний» і «правомірний»).

Застосування статистичного методу дало змогу виявити, що найбільш звичним перекладом *legitimate expectations* є «законні сподівання» – цей варіант у множині або однині зустрічається у 20 рішеннях. Водночас аналітичний метод дав змогу з'ясувати наукову обгрунтованість і доцільність кожного з варіантів крізь призму усталеної практики ЄСПЛ. Зокрема, слід ураховувати, що стаття 1 Першого протоколу до Конвенції застосовується до існуючого майна, нею не гарантується право набувати власність, а також що поняття «майно» має автономне значення. Авторка дійшла висновку, що найбільш уживаний варіант не є найадекватнішим, оскільки, по-перше, «очікування» є доречнішим відповідником, аніж «сподівання», особливо враховуючи відмінність від бажань, прагнень чи надій, а по-друге, використання слів «законні», «правомірні» чи «виправдані» як характеристики очікувань не відбивають усього спектру цього явища. Отже, з усіх наявних варіантів, на думку авторки, найбільш доречним відповідником терміна *legitimate expectations* є «легітимні очікування».

Ключові слова: легітимні очікування, практика ЄСПЛ, офіційний/автентичний переклад, термінологічна узгодженість.

Постановка проблеми. Застосування національними судами донедавна невідомих системі права України понять та юридичних конструкцій, які увійшли до неї завдяки насамперед практиці Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), викликає не лише чимало теоретичних питань, а й труднощів прикладного характеру. Однією з таких конструкцій є *legitimate expectations*, що най-

частіше (однак не виключно) розглядається ЄСПЛ крізь призму захисту права на мирне володіння майном, гарантованого статтею 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція). Це значною мірою зумовлене автономним значенням концепції «майна» (*possessions*) у першому реченні статті 1 Першого протоколу до Конвенції,

що не залежить від формальної класифікації у національному праві [1, п. 5, с. 7].

Погоджуючись з проф. О. Беяневич, що ця конструкція дедалі частіше зустрічається у судових рішеннях як складова частина верховенства права, зокрема елемент юридичної визначеності, і водночас – як об'єкт правового захисту (охорони) [2, с. 41], зазначимо, що вона, проте, не має усталеного українського відповідника.

Один із найавторитетніших вітчизняних учених-юристів, суддя Конституційного Суду України (далі – КСУ) С. Головатий продемонстрував розбіжність у використанні термінів стосовно поняття *legitimate expectations* у низці рішень КСУ [3, с. 56]. Так, із посиланням на пункт 48 Доповіді «Верховенство права», яка схвалена Європейською Комісією «За демократію через право» (Венеційською Комісією) на 86-му пленарному засіданні (25–26 березня 2011 р.) (далі – Доповідь ВК 2011 р.), в одних рішеннях КСУ (наприклад, від 27 лютого 2018 р. № 1-р/2018 у справі про оподаткування пенсій і щомісячного довічного грошового утримання [4, п. 4.3]) йдеться про законні очікування, тоді як в інших (наприклад, рішення Конституційного Суду України (перший сенат) від 5 червня 2019 р. № 3-р(І)/2019 у справі за конституційною скаргою товариства з обмеженою відповідальністю «МЕТРО КЕШ ЕНД КЕРІ Україна» [5, п. 2.3]) – про легітимні. Не можна не погодитися із С. Головатим, що юридичні значення, що їх містять у собі категорії «законний» та «легітимний», істотно різняться [3, с. 56].

Ураховуючи, що у наведеному С. Головатим прикладі йдеться про один пункт Доповіді ВК 2011 р. і лише про одного суб'єкта – КСУ, можна уявити термінологічний хаос унаслідок застосування судами загальної юрисдикції практики ЄСПЛ, спричинений рівнем українських перекладів рішень ЄСПЛ, у тексті яких використовується термін *legitimate expectations*.

Це актуалізує потребу у дослідженні українських термінів, які використано у текстах перекладів рішень ЄСПЛ на позначення терміна *legitimate expectations*, їх критичного осмислення та обґрунтування доречного українського відповідника.

Доктрина *legitimate expectations* добре розроблена в англосаксонському праві, де вона розглядається як дієвий механізм, здатний забезпечити захист приватних інтересів в умовах «несправедливо влаштованої державної влади» (S. French, 2006) [6]. Перші публікації на цю тематику з'явилися у 80-х роках минулого століття, їх авторами були С. Lewis (1986), R. Badwin та D. Horne

(1986), M. Kerry (1986), C.F. Forsyth (1988), P. Elias (1988). Починаючи з 90-х років опубліковано низку статей, присвячених концептуальному аналізу цього явища (P.P. Craig, 1992), окремим його видам та особливостям захисту (P.P. Craig, 1996; C.F. Forsyth, 1997; D. Oliver, 1998), а також розвитку цієї доктрини в австралійському (M. Paterson, 1992; S. French, 2006; M. Groves, 2008), канадському (D. Wright, 1997), голландському (Gio ten Berge, Rob Widdershoven, 1997), індійському (A.K. Srivastava, 1995; J. Singh, R.K. Gupta, 2017), південноафриканському (G. Quinot, 2004), пакистанському (Q. Abbas, 2008), новозеландському (R. Flanagan, 2011), сингапурському (Charles Tay Kuan Seng, 2014) праві. Однією з перших монографічних робіт була праця *Legitimate Expectations and Proportionality in Administrative Law* професора публічного права Манчестерського університету (Robert Thomas, 2000). Окремим аспектам розвитку цієї доктрини у праві Європейського Союзу присвячено дослідження Eleanor Sharpston (1990), Geo Quinot (2004), Daphne Barak-Erez (2005), Hysni Ahmetaj (2014) та Redmond Arigo (2016). З-поміж іноземних монографій останніх років виокремимо роботу австралійських професорів Matthew Groves та Greg Weeks (2017), які досліджували цю концепцію у більшості правових систем загального права (*common law*), та Alexander Brown (2018) щодо застосування цієї доктрини в діяльності публічної адміністрації. Серед публікацій, у яких висвітлюються загальнотеоретичні проблеми цієї доктрини, вартими уваги є дослідження Farrah Ahmed та Adam Perry (2014) щодо внутрішньої узгодженості цієї доктрини та її розмежування з іншими юридичними конструкціями; Judith Freedman та John Vella (2012) – щодо взаємозв'язку з обсягом дискреційних повноважень. Проблематиці обсягу *legitimate expectations* як підстави судового перегляду рішень та дій публічної адміністрації присвячене дослідження Chamila Talagala (2009). Окремо можна виділити праці Trevor Zeyl (2011), Michele Potest (2013) та Kareem Sallam (2017), у яких висвітлюються проблемні питання застосування цієї доктрини в інвестиційних контрактах. Щодо застосування концепції *legitimate expectations* у світлі статті 1 Першого протоколу до Конвенції відзначимо праці Maya Sigron (2014), а також публікації самого Суду [1].

Серед вітчизняних учених окремі аспекти цієї юридичної конструкції висвітлювали О. Беяневич (поняття легітимних очікувань та проблеми його застосування судами України), В. Завгородня (принцип захисту

легітимних очікувань в адміністративному праві ЄС та перспективи його впровадження в Україні), Б. Карнаух (правомірні очікування в практиці Європейського суду з прав людини), О. Кіряк (легітимні очікування та строковість їх реалізації), М. Магрело (концепт «законних очікувань» в принцип юридичної визначеності: причинно-наслідковий чи симбіотичний зв'язок?), С. Рабінович (конституційні принципи правової певності і захисту легітимних очікувань у діяльності публічної влади), С. Сліпченко (поняття законних очікувань як різновиду майна). Вартим уваги є вебінар «Право очікування: феномен у площині цивільно-правових відносин» [7]. Водночас, як убачається з праць вітчизняних науковців, випадки обґрунтування ними найбільш відповідного варіанту перекладу є поодинокими [3, с. 56–57; 8, с. 26].

Аналіз публікацій дає підстави для висновку, що вітчизняні дослідники використовували не лише різні терміни («легітимні очікування», «правомірні очікування» тощо) на позначення одного й того ж явища, а й різні поняття в межах однієї публікації. До прикладу, О. Беяневич використовує «легітимні очікування» у назві та тексті, «легітимні (розумні) очікування» – у переліку ключових слів та «легітимні (законні) очікування» – у тексті статті [2]; С. Рабінович – «легітимні очікування» у назві та тексті, «легітимні (законні) очікування серед ключових слів, а також «легітимні (правомірні) очікування» та «легітимні («законні») очікування» у тексті [9]. М. Магрело, використовуючи «законні очікування», зазначає у примітці, що в українському перекладі застосовуються також формулювання «обґрунтовані очікування», «виправдані сподівання» [10]. Проф. І. Спасибо-Фатеева використовує термін «право очікування» [7, 17:30–48:48], проф. Р. Майданик – «правомірні очікування» [7, 1:38:47–1:40:05], «легітимне очікування» [7, 1:41:18] та/або «законні очікування» [7, 1:46:00, 1:56:35], М. Слободін – «законні очікування» [7, 1:59:00–2:08:04].

Ми поділяємо позицію Є. Бурлая, який, зазначивши, що є прихильником «понятійного монізму» – старого і дуже простого когнітивного принципу, сутність якого можна визначити коротко: окремому явищу – окреме поняття (і відповідно – термін) [11, с. 16], наголосив і на практичному наслідку такого підходу, який полягає у тому, що він зобов'язує: 1) завжди бачити за поняттям одне й те ж явище у конкретному наборі об'єктивних проявів, які, власне, і дають змогу звернутися до поняття і застосувати його; 2) уникати використання одного й того ж поняття

для позначення різних явищ; 3) уникати подвоєння значення одного й того ж поняття (наприклад, розрізнення «вузького», «широкого», «загального», «конкретного» значення поняття, з чим, зокрема, нерідко доводилося зустрічатися в теорії права); 4) уникати невинуватого змішування різних значень навіть тоді, коли таке змішування конвенційно припускається і сприймається [11, с. 17].

Отже, не можемо погодитися з проф. С.О. Сліпченком, що в юридичній літературі та практиці ЄСПЛ терміни «законні очікування», «правомірні очікування», «легітимні очікування» *обґрунтовано* (виділено мною. – Т.Ф.) вживаються як синоніми [12, с. 67], оскільки в англійських текстах – як наукових, так і рішень ЄСПЛ – використовується єдиний термін – *legitimate expectations* (щоправда, як у множині, так і в однині), а наведені терміни є не синонімами (які використовуються для підвищення виразності мови, що дає змогу уникати одноманітності), а варіантами перекладу одного й того ж терміна українською мовою. Можна припустити, що зміст та обсяг концепту *legitimate expectations* відрізняються у різних правових системах (наприклад, вітчизняні науковці звертали увагу на певну різницю між англійським та континентальним розумінням поняття «легітимні очікування» з посиланням на іноземних авторів [8, с. 27]), однак якщо вести мову про практику ЄСПЛ, то у рішеннях за статтею 1 Першого протоколу йдеться, безперечно, про одне й те ж саме поняття.

Ураховуючи наведене, не поділяємо думку щодо *обґрунтованості* використання синонімів на позначення одного поняття, оскільки «явище варіантності – одна з ознак фольклору» [13, с. 293], однак варіантність недоречна в текстах офіційних/автентичних перекладів рішень ЄСПЛ, термінологія яких мала б бути узгоджена.

Метою статті є здійснення аналізу українських відповідників терміна *legitimate expectations*, які використані в офіційних/автентичних перекладах рішень ЄСПЛ щодо України за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції. Це зумовлює такі завдання дослідження: дослідити масштаб проблеми, тобто з'ясувати кількість рішень ЄСПЛ щодо України, у тексті яких використовується термін *legitimate expectations*, у т. ч. у хронологічному аспекті; проаналізувати тексти українських перекладів рішень ЄСПЛ щодо України за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції та виявити терміни, які використовуються на позначення англійського терміна *legitimate expectations*; з'ясувати наявність чи відсутність термінологічної узгодженості (хроно-

логічно та у межах одного рішення), а також кореляції між однією та множиною; з'ясувати частоту використання українських відповідників терміна *legitimate expectations* в офіційних/автентичних перекладах та виявити найбільш уживані (розповсюджені); крізь призму проведеного аналізу сформулювати авторське ставлення до використовуваних термінів та обґрунтувати, який із них є найбільш доречним.

Виклад основного матеріалу. Насамперед зауважимо, що *legitimate expectations* (іноді використовується в однині – *legitimate expectation*) є усталеним терміном, що позначає певне цілісне поняття, а отже, за спроби його досягнути не варто повторювати помилку, яку юридична спільнота України (насамперед наукова, а згодом і КСУ) зробила з поняттям «верховенство права», не спромігшись «побачити у цьому словосполученні *нерозкладне* поняття, яке б відповідало сутності англійського *the rule of law*, а побачив[ши] усього-навсього в ньому вислів, *складений* із двох слів» [14, с. 25].

У базі даних документів Європейського суду з прав людини HUDOC термін *legitimate expectations* зустрічається у майже 900 рішеннях ЄСПЛ англійською мовою (станом на 10.04.2021 – 887 рішень, у т. ч. 125 – постановлених Великою Палатою); звуження пошуку до статті 1 Першого протоколу має результатом 416 рішень, у т. ч. 40 рішень Великої Палати, 325 рішень Палат та 51 рішення Комітетів.

За зміни фільтрів пошуку HUDOC видає 70 документів англійською мовою щодо України, у тексті яких використовується термін *legitimate expectations*, серед яких – 39 рішень і 31 ухвала, у тому числі: 1 рішення Великої Палати ЄСПЛ, 32 рішення Палати, 6 – Комітету, а також 26 ухвал, постановлених Палатою і 5 ухвал – Комітетом.

Із згаданих 70 документів українською мовою термін *legitimate expectations* у контексті статті 1 Першого протоколу до Конвенції зустрічається у 29 рішеннях щодо України, кожне з яких перекладено та (за винятком двох рішень [29; 44]) розміщено у базі даних документів «Законодавство України» на офіційному вебпорталі парламенту України (за посиланням <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index>).

Зауважимо, що найбільшу кількість рішень прийнято у 2007 та 2019 рр. – по 6, в 2011 та 2020 рр. – по 3, в 2005, 2006, 2013, 2014 рр. – по 2, у 2008, 2009 та 2010 рр. – по 1 рішенню. Окрім цих 29 рішень, у яких термін *legitimate expectations* зустрічається у контексті статті 1 Першого протоколу до Конвенції і які детальніше будуть розглянуті далі, варто звернути ще на два аспекти:

по-перше, у двох рішеннях ЄСПЛ щодо України термін *legitimate expectations* був використаний у контексті доступу до суду за статтею 6 Конвенції; принагідно зауважимо, що фраза *the applicants had legitimate expectations that those rulings would not be challenged* [15, п. 39; 16, п. 20] у рішенні «Буланов та Купчик проти України» перекладена як «заявники мали **легітимні сподівання**, що ці ухвали не могли бути піддані сумніву» [17, п. 39], а у рішенні «Шестопалова проти України» – «заявниця мала **законне сподівання**, що ця ухвала не буде поставлена під сумнів» [18, п. 20]; по-друге, в одному рішенні за відсутності терміна *legitimate expectations* використана конструкція *legitimately expect* [19, п. 80], яка перекладена як «**законно очікувати**» [20, п. 80]. Зауважимо, що серед аналізованих рішень ця конструкція зустрічається і в інших рішеннях [21, п. 168], однак у них також зустрічається термін *legitimate expectation* [21, п. 166].

Аналіз текстів 29 рішень ЄСПЛ щодо України, у яких термін *legitimate expectations* застосовується у контексті статті 1 Першого протоколу до Конвенції, та їх офіційних/автентичних перекладів дає змогу констатувати таке.

1. У текстах офіційних (автентичних) перекладів 29 рішень щодо України зустрічається сім варіантів перекладу терміна *legitimate expectations* українською мовою, ними є: «виправдане очікування», «виправдані очікування», «законне сподівання», «законні сподівання», «легітимні очікування», «легітимні сподівання», «правомірне очікування». Як бачимо, дві пари – «виправдане очікування»/«виправдані очікування», «законне сподівання»/«законні сподівання» розрізняються лише категорією числа іменника (однина-множина), тому загалом кількість можна звести до п'яти, які є комбінацією двох варіантів українського відповідника *expectations* («сподівання»/«очікування») та чотирьох варіантів перекладу *legitimate* («виправданий», «законний», «легітимний» і «правомірний»).

2. Немає кореляції між однією/множиною в оригіналі та перекладі. Наприклад, маємо такі варіанти:

– в англійському тексті термін використано у множині (*legitimate expectations*) [22, п. 27], а у перекладі – в однині («законне сподівання») [23, п. 27];

– в англійському тексті термін використано в однині (*legitimate expectation*) [24, п. 333], а у перекладі – у множині («законні сподівання») [25, п. 333];

– у перекладі терміна *legitimate expectations* [26, п. 37] множина збережена («законних сподівань») [27, п. 37];

– у перекладі терміна *legitimate expectation* [28 п. 12] однина збережена («законне сподівання») [29, п. 12];

– в англійському тексті термін використано в однині (*legitimate expectation*) [30, п.п. 96, 97, 99; 31, п.п. 37, 39; 32, п.п. 35, 36, 38, 40, 43, 44, 46], тоді як у тексті перекладу одного й того самого рішення він зустрічається як в однині – «законне сподівання» [33, п.п. 97, 99; 34, п. 39; 35, п. 35, 36, 40, 43, 44], так і в множині («законних сподівань») [33, п. 96; 34, п. 37; 35, п.п. 38, 46].

3. У перекладах рішень, прийнятих протягом короткого хронологічного періоду, використовуються різні варіанти перекладу *legitimate expectations*. Наприклад, у перекладах шести рішень ЄСПЛ, прийнятих у 2007 р., зустрічаються п'ять варіантів, а саме: «законне сподівання» [23, п. 27; 36, п.п. 43, 44, 46] (зауважимо, що в англійському тексті рішення від 14 червня 2007 р. у справі «Остапенко проти України» нумерація інша [37, п. п. 44, 45, 47]); «правомірне очікування» [38, п. 89]; «виправдані очікування» [39, п. 70]; «легітимні сподівання» [40, п. 58] та «легітимні очікування» [41, п. 68]. Ураховуючи, що, відповідно до частини 2 статті 6 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» автентичність перекладу повних текстів рішень ЄСПЛ українською мовою засвідчується органом, відповідальним за забезпечення представництва України в Європейському суді з прав людини та координацію виконання його рішень (далі – Орган представництва), така варіантність дає змогу висловити припущення, що переклади здійснювалися різними людьми, однак Орган представництва не виробив єдиної термінології, якої б його працівники мали дотримуватися під час перекладу.

4. Найбільш уживаними серед зазначених варіантів є «законні сподівання» (у множині) та «законне сподівання» (в однині): перший зустрічається у 12 рішеннях ЄСПЛ щодо України [27, п. 37; 33, п. 96; 34, п. 37; 35, п.п. 38, 46; 42, п.п. 24, 25; 43, п.п. 20, 26; 44, п.п. 30, 31; 45, п. 25; 46, п.п. 61, 63; 47, п. 32; 48, п. 144; 49, п.п. 39, 40, 51], другий – в 11 рішеннях [21, п. 166; 23, п. 27; 25, п. 333; 29, п. 12; 33, п.п. 97, 99; 34, п. 39; 35, п. 35 (тричі), п.п. 36, 40, 43, 44; 36, п.п. 43, 44, 46; 50, п. 38; 51, п. 64; 52, п. 16]. Окрім того, хоча у цій статті ми аналізуємо текст перекладів рішень, зауважимо, що цей термін використовується також у текстах перекладів низки ухвал щодо неприйнятності заяв [53; 54, п. 24, 27, 28, 35 (тричі), 37; 55, п. 23, п. 35 (тричі), 43, 48].

Ураховуючи відсутність взаємозв'язку між однією/множиною в англійському тексті та українських перекладах, а також викорис-

тання у текстах одного й того ж рішення терміна як в однині, так і множині [33–35], про що вже зазначалося вище, вважатимемо варіанти перекладу «законні сподівання» (у множині) та «законне сподівання» (в однині) єдиним (тим самим) терміном. Ураховуючи, що він використовується у 20 рішеннях [21; 23; 25; 27; 29; 33–36; 42–52], нагадаємо, що всього термін *legitimate expectations* зустрічається у текстах перекладів 29 рішень щодо України – можемо констатувати, що «законні сподівання» (в однині та/або множині) є «абсолютним рекордсменом» серед варіантів перекладу цього терміна. Також це дає змогу висловити припущення, що Органом представництва згодом здійснювалися спроби уніфікації терміновживання, наприклад у перекладах шести рішень, прийнятих у 2019 р., зустрічається лише «законні сподівання» (у множині [46, п.п. 61, 63; 47, п. 32; 48, п. 144] або однині [25, п. 333; 33, п.п. 97, 99; 34, п. 39].

5. Іншими, набагато менш поширеними варіантами є: «виправдане очікування» [56, п. 63] та «виправдані очікування» [39, п. 70; 42, п. 19, 21; 57, п. 70 (двічі)]; «легітимні сподівання» [40, п. 58; 58, п. 43; 59, п. 49 (двічі), п. 51 (двічі); 60, п. 21]; «легітимні очікування» [41, п. 68]; «правомірне очікування» [38, п. 89].

6. Варто виокремити випадок використання різних (відмінних) термінів в офіційному перекладі одного й того ж рішення у справі «Федоренко проти України»: «виправдані очікування» (у множині та лапках) у п. 19 та п. 21, а також *законні сподівання* (у множині, без лапок) у п. 24 і п. 25 [42]. Зауважимо, що в англійському тексті зустрічається «*legitimate expectation*» (в однині та лапках) у п. 19 та у п. 21, *legitimate expectation* (в однині та без лапок) у п. 24 та «*legitimate expectations*» (у множині та лапках) у п. 25 [61], тобто це рішення слугує додатковим доказом відсутності взаємозв'язку між однією/множиною в англійському тексті та українському перекладі.

7. Зустрічається і випадок використання того самого українського терміна на позначення різних англійських термінів. Так, термін «законні сподівання» в офіційному перекладі рішення у справі «Кечко проти України» зустрічається у п. 20 та п. 26 [43], тоді як в англійському тексті у п. 20 використано *legitimate expectation*, а в п. 26 – *reasonable expectation* [62].

Таким чином, можна зробити висновки про низку вад офіційних/автентичних перекладів рішень ЄСПЛ щодо України, серед яких найсуттєвішими є: варіантність та термінологічна неузгодженість (використання різних термінів на позначення одного й того

ж поняття), використання різних (відмінних) термінів в офіційних перекладах одного й того ж рішення, використання одного й того ж українського терміна на позначення різних англійських термінів.

Вивчаючи українські наукові терміни, мовознавці розрізняють статистичний і аналітичний методи дослідження мовних явищ: статистичний метод, який відповідає на питання «що звично?», полягає у визначенні наявності тієї чи іншої мовної реалії – безвідносно до її правильності, тоді як аналітичний метод, який відповідає на питання «що правильно?», дає змогу з'ясувати наукову обґрунтованість і доцільність того чи іншого терміна (лексеми) чи мовного правила й охоплює статистичний, порівняльний, семантичний, акустико-фонетичний, історично-етимологічний аналіз тощо. Прикладом застосування аналітичного методу є пошук слова, подібного до досліджуваного. Тільки поєднане застосування обох методів дає змогу уникнути невинуватих перегинів у той чи інший бік [63, с. 3–4].

Таким чином, статистичний метод дає змогу зробити висновок, що найбільш звичним перекладом терміна *legitimate expectations* є «законні сподівання» (у множині або однині), проте щоб з'ясувати обґрунтованість і доцільність цього терміна, слід звернутися до аналітичного методу.

На думку С. Головатого, який, зокрема, аналізував застосування цих термінів не у рішеннях ЄСПЛ, а в документах Венеційської комісії [64, п. 48; 65, п. 61], українськими відповідниками термінів *legitimate expectation* (в однині) або *legitimate expectations* (у множині) є: виправдане (легітимне) очікування/виправдані (легітимні) очікування (а не законне/законні очікування) [3, с. 56–57]. При цьому зауважимо, що термін *legitimate expectation* в англійському тексті Доповіді ВК 2011 р. [64, п. 48] спершу було перекладено як «законних очікувань» [66, п. 48] і завдяки публікації у часописі «Право України» № 10 за 2011 р. доповіді «Верховенство права» саме цей варіант увійшов у широкий науковий обіг, тоді як у 2016 р. у «Мірилі правовладдя» цей же термін перекладено уже як «легітимні очікування» [67, п. 61, с. 23], а в оновленому тексті перекладу Доповіді ВК 2011 р., опублікованому у часописі «Право України» № 11 за 2019 р. цей термін перекладено як «виправданого (легітимного) очікування» [68, п. 48, с. 30].

В. Завгородня вважає найбільш відповідним варіантом перекладу «легітимні очікування», оскільки характеристика очікувань як легітимних поєднує у собі й їх законність, й обґрунтованість (передусім правову обґрун-

тованість, зумовлену законом раціональність сподівань учасників суспільних відносин), а також указівку на суспільну оцінку цих очікувань, визнання їх справедливими, виправданими, а отже, такими, що мають захищатися правом і державою [8, с. 26].

Для обґрунтування найбільш доречного відповідника варто не лише проаналізувати значення українських слів, які використовуються в різних варіантах перекладу терміна *legitimate expectations* («сподівання»/«очікування», «законний»/«виправданий»/«легітимний»/«правомірний»), а й звернутися до практики ЄСПЛ, оскільки під час присутнього (термінологічного) перекладу варто спиратися на зміст самого поняття, що сприяє адекватнішому вибору шуканої лексичної одиниці [63, с. 14]. Із цією метою варто пам'ятати, що статтею 1 Першого протоколу до Конвенції захищається «мирне володіння» *існуючим* майном – цією статтею не гарантується право набувати власність. Отже, майно (у його автономному значенні, включаючи майнові права та інші види «активів») має існувати: особа, яка скаржитися на порушення майнових прав за статтею 1 Першого протоколу насамперед має довести, що таке право існує [1, п. 13, с. 8].

Ураховуючи, що, відповідно до установлені практики ЄСПЛ, для того, щоб *expectations* були *legitimate* відповідно до статті 1 Першого протоколу до Конвенції, має існувати «більше, ніж просто надія» [1, п. 17, с. 9], тобто мають існувати положення нормативно-правового акту, індивідуальний акт або судові рішення, якими обґрунтовуються вимоги, тому варіант перекладу «очікування» нам видається доречнішим відповідником, ніж «сподівання». «Сподівання» виражає надію на здійснення чогось бажаного, потрібного, приємного [69, с. 556], але не робить акцент на впевненості; зауважимо, що дієслово «сподіватися» означає не лише «чекати кого-, що-небудь; дождитися», та «розраховувати, покладати надію на що-небудь; надіятися», але також використовується для вираження глузування, коли хто-небудь не має наміру щось зробити [70, с. 556], тоді як «очікувати» означає те саме, що ждати [71, с. 833], а серед значень «ждати» є «розраховувати ... на прихід, появу когось, чогось, на здійснення чогось» [72, с. 516]. Отже, для характеристики *expectations* як *legitimate* «очікування» на позначення дії і стану за значенням «очікувати» [73, с. 833] є, на наше переконання, доречнішим відповідником, ніж «сподівання». Зауважимо, що в англійських публікаціях також наголошується на відмінності «очікувань» від бажань, прагнень чи надій (*a wish, a desire or a hope*) [74, с. 3].

Безперечно, для визнання *legitimate expectations* має бути достатнє підґрунтя у національному законодавстві, однак таким може бути не лише закон, положення якого чітко встановлюють умови, яким особами має відповідати (наприклад, як наявність єдиної об'єктивної умови – 10-річного стажу роботи на посаді вчителя для виплати 20% надбавки до заробітної плати, що було передбачено чинними на час звернення до суду положеннями національного законодавства [43, п. 26]), а й наявність усталеної практики національних судів, якою підтверджується його існування; і навпаки, відсутність усталеної практики національних судів на підтримку скарг заявників свідчить про те, що такі вимоги не мають достатнього підґрунтя в національному законодавстві [35, п. 36]. Приміром, ЄСПЛ не погодився, що заявники мали *legitimate expectation* щодо підвищеного розміру пенсії протягом тих періодів [35, п. 38], коли національні суди розглядали скарги кожного заявника та наводили підстави для своїх рішень, що не могли вважатися свавільними або необґрунтованими [35, п. 36], однак визнав їх наявність протягом інших періодів, коли чинні нормативно-правові акти – Закон України «Про соціальний захист дітей війни» та Закон України «Про Державний бюджет України на 2006 рік» зі змінами від 19 січня 2006 р. – передбачали, що розмір надбавки до пенсії має збільшуватися поступово відповідно до постанови Кабінету Міністрів України, однак такої постанови в 2006 р. прийнято не було [35, п. 48–50].

Варто підкреслити, що кошти, щодо яких йде судовий спір (на відміну від уже присуджених на підставі судового рішення, яке набрало законної сили, проте не виплачених), не можуть уважатися «існуючим майном» відповідно до статті 1 Першого протоколу. Так, наприклад, визнаючи заяву неприйнятною, ЄСПЛ зазначив, що прикінцеві положення Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» надавали парламенту повноваження щорічно встановлювати розмір допомоги, отже, рішення національних судів застосувати положення Закону України «Про Державний бюджет України» у справі заявниці не видаються свавільними [55, п. 47], а тому Суд не погодився з тим, що вимога заявниці щодо допомоги по догляду за дитиною в розмірі мінімального прожиткового мінімуму становила *legitimate expectation* у значенні практики Суду або що в будь-який інший спосіб було втручання у її майно у значенні статті 1 Першого протоколу до Конвенції [55, п. 48]; аналогічні висновки ЄСПЛ зробив щодо суми виплат (у певні періоди) до Дня перемоги відповідно до

статті 12 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [54, п. 36–37].

Проте на відміну від вищенаведених ситуацій «неможливість для заявника домогтися виконання рішення на його чи її користь становить втручання у право на мирне володіння майном, як вказано у першому реченні пункту 1 статті 1 Першого протоколу» [56, п. 65], і наявність остаточного судового рішення, відповідно до усталеної практики ЄСПЛ, породжує *legitimate expectations* в особи, на чю користь таке рішення винесене, що воно буде виконано та заборгованість за судовим рішенням буде сплачено [36, п. 46; 21, п. 166; 58, п. 43]. Причому йдеться не лише про кошти [56, п. 65; 21, п. 166, 167], а й інше майно, наприклад отримати у приватну власність житло (квартиру) [59, п. 51] або земельну ділянку внаслідок зобов'язання суб'єктів владних повноважень учинити певні дії (наприклад, виділити в натурі конкретно визначену земельну ділянку та видати особі акт постійного користування земельною ділянкою) [36, п. 12, 45, 46].

У цьому контексті бачимо зв'язок вимог виконання судових рішень (п. 46 Доповіді 2011 р.) та захисту *legitimate expectations* (п. 48 Доповіді 2011 р.) як складників юридичної визначеності, що є одним з елементів верховенства права. Окрім того, *legitimate expectations* пов'язані також ще з одним складником юридичної визначеності, а саме принципом *res judicata*, відповідно до якого остаточність рішень національних судів не має піддаватися сумніву (п. 46 Доповіді 2011 р.) [69]. Наприклад, ЄСПЛ дійшов висновку, що скасування обов'язкового до виконання рішення позбавило заявника впевненості в обов'язковому рішенні суду та позбавило можливості отримати кошти, яких він легітимно очікував [58, п. 46], а отже, відновлення провадження та скасування рішення суду поклало на заявника надмірний тягар та, таким чином, було несумісним зі статтею 1 Першого протоколу [58, п. 47].

Наголошуючи на зв'язку *legitimate expectations* та принципу юридичної визначеності, підкреслимо, що, незважаючи на визнання цього поняття складником принципу юридичної визначеності як елементу верховенства права у документах Венеційської комісії [64, п. 48; 65, п. 61], не всі науковці поділяють такий підхід і на підставі компаративного аналізу та праць іноземних дослідників навіть проводять демаркаційну лінію між ними [10, с. 129], визнаючи при цьому, що в останні десятиліття їх застосування в національному праві європейських країн ознаменоване уніфікуючою практикою інституцій

об'єднаній Європі, внаслідок чого вони зазнають певних змін й одночасно поглиблюють і розвивають свою суть [10, с. 130], а в практиці ЄСПЛ, чію юрисдикцію визнають усі країни ЄС, «принцип захисту законних очікувань розглядається як аспект юридичної визначеності поруч із неретроактивністю, чіткістю, прозорістю та передбачуваністю законодавства» [10, с. 131].

Це підтверджується й практикою ЄСПЛ. Наприклад, ЄСПЛ визнав «свавільною і незаконною» відмову національних судів задовольнити вимоги заявника щодо 20% надбавки до заробітної плати за певний період часу (з 1 січня до 23 червня 1999 р.), оскільки національні суди застосували зворотну силу Закону України «Про загальну середню освіту» (який не містив ретроактивних положень) до періоду, коли цей закон був чинним, а заявник відповідав єдиній умові, яка давала право на цю надбавку (10 років стажу) [43, п. 27].

Тому слушною видається думка С. Рабиновича, що «легітимні очікування приватної особи є особливим різновидом охоронюваних інтересів, що стосуються певності, стабільності й незмінності її правового становища, яке виникає з актів публічної влади» [9, с. 172]. Як зазначається у «Мірилі правовладдя», згідно з доктриною легітимних очікувань, ті, хто чинить добросовісно на підставі права, яким воно є, не повинні відчувати краху надій щодо своїх легітимних очікувань; така доктрина застосовна не лише до законодавства, а й до рішень індивідуального характеру, що їх ухвалюють органи публічної влади [67, п. 61]. Така позиція підтверджується усталеною практикою ЄСПЛ. Добре відомою є справа, у якій ЄСПЛ визнав, що заявник мав щонайменше *legitimate expectation* на отримання суми за договором купівлі-продажу, укладеного з державним органом, відповідно до положення договору про доларовий еквівалент вартості будинку, хоча не існувало чинного рішення суду, яким підтверджувалося б таке право заявника; ЄСПЛ уважав, що жодна зі сторін не знала, що існує законодавче обмеження щодо цього пункту, який був однією з причин укладення заявником договору, тим більше що ціна договору була прив'язана до стабільної твердої валюти, що на той час було поширеною практикою комерційних правочинів в Україні [42, п. п. 23–24]. В іншій справі ЄСПЛ визнав, що рішення Київської міської ради надати статус скверу земельній ділянці, раніше переданій підприємству в оренду на п'ятирічний строк для будівництва житлового будинку, могло розглядатися як важливий захід, що враховував громадську думку,

однак таке рішення навряд чи було сумісним із зобов'язаннями органів державної влади за договором оренди та вимогою національного законодавства, згідно з якою орендодавець був зобов'язаний не вчиняти дій, які б перешкождали орендареві користуватися орендованою земельною ділянкою, а тому міська рада не виправдала *legitimate expectation* компанії на юридичну визначеність, яка ґрунтується на ідеї непорушності угод та чітких нормах національного законодавства, а невизначеність – законодавча, адміністративна або така, що виникає із застосовної органами державної влади практики, – є серйозною причиною для занепокоєння під час оцінки поведінки держави за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції [49, п. 51].

Однак *legitimate expectations* за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції можуть виникнути не лише тоді, коли органи публічної влади скасували своє рішення, але й – за певних обставин – коли суб'єкти владних повноважень не приймають рішення, яке вони повинні прийняти в силу закону. Наприклад, ЄСПЛ дійшов висновку, що релігійна громада, яка є власницею житлового будинку, розташованого на земельній ділянці, що перебуває у комунальній власності й яка упродовж кількох років *de facto* безперервно користувалася цією земельною ділянкою і прагнула набути її в оренду та отримати дозвіл звести на ній нову будівлю і виконала всі вимоги, передбачені законодавством для задоволення її заяви [46, п. 67], мала *legitimate expectation*, що міська рада надасть їй цю земельну ділянку в оренду [46, п. 63]. Зауважимо, що господарський суд, задовольнивши перший позов у 2007 р., лише визнав бездіяльність міської ради незаконною і встановив, що заявник виконав усі вимоги законодавства для набуття земельної ділянки в оренду [46, п. 20, 62], а в подальшому відмовив у задоволенні другого позову у 2008 році, зазначивши, що (i) громада-заявниця не набула права власності на земельну ділянку від попередніх власників розміщених на ділянці будівель, оскільки останні також не мали оформленого права власності на земельну ділянку; (ii) рішення про відведення землі належали до виключної компетенції відповідної ради; (iii) право на користування землею могло ґрунтуватися лише на рішенні міської ради про відведення такої земельної ділянки, якого у цій справі не було, а зобов'язання ради надати земельну ділянку в оренду громаді-заявниці за відсутності рішення ради із цього питання було б порушенням виключного конституційного права ради на здійснення прав землевласника; (iv) виконання громадою-заявницею всіх

законодавчих вимог і порушення радою законодавства у зв'язку з неприйняттям відповідного рішення не означало, що суд, своєю чергою, міг порушити законодавство, присвоївши собі повноваження ради, замінивши її собою та прийнявши відповідне рішення замість неї; (v) права позивача могли бути захищені лише за допомогою засобів юридичного захисту, передбачених Земельним кодексом України, а зобов'язання укласти договір оренди не було одним із них [46, п. 25], і це рішення було залишене без змін апеляційним господарським судом, який зазначив, що, незважаючи на визнання незаконним бездіяльності міської ради у рішенні суду від 07 червня 2007 р., суди все одно не могли замінити собою міську раду та приймати рішення замість неї [46, п. 27].

У контексті пошуку найдоцільнішого відповідника терміна *legitimate expectations* наведені приклади дають змогу дійти висновку про невідповідність варіантів «законні очікування»/«законні сподівання», оскільки ними не охоплюються багато аспектів цього явища. Як бачимо, *legitimate expectations* не обмежуються лише такими, що спираються на закон чи ним передбачені. Також небажаним є використання варіантів «правомірний», що означає «який спирається на закони розвитку природи і суспільства, на право», «виправданий, не випадковий» [75, с. 508], та «виправданий», оскільки він потребує доведення можливості, допустимості чогонебудь, своїми діями, вчинками і т. ін. відповідати чому-небудь [76, с. 459].

Ураховуючи наведене, із варіантів, що зустрічаються в офіційних/автентичних текстах перекладів рішень ЄСПЛ найбільш доречним є, на нашу думку, термін «**легітимні очікування**». Незважаючи на те що серед 29 перекладів він зустрічається лише раз [41, п. 68], він найадекватніше відбиває зміст поняття.

Зауважимо, що серед можливих варіантів перекладу поняття *legitimate expectations* можна було б розглядати також «обґрунтовані очікування», де «обґрунтований» використовується у значенні «який достатньо потверджується чим-небудь; аргументований, переконливий» доречним відповідником міг би бути [77, с. 480], однак цей термін також не є бездоганим і проти його використання можна висунути щонайменше два аргументи: по-перше, «обґрунтований» має усталене юридичне значення у контексті обґрунтованості судових рішень, наприклад відповідно до частини третьої статті 242 Кодексу адміністративного судочинства України обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин в адміністратив-

ній справі, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні, з наданням оцінки всім аргументам учасників справи [78]; по-друге, у перекладі на англійську мову (*reasonable*) він має інше значення.

Висновки

На підставі проведеного дослідження можна зробити висновок, що термін *legitimate expectations* використано у 70 рішеннях та ухвалах щодо України англійською мовою, у т. ч. 29 рішеннях у контексті статті 1 Першого протоколу до Конвенції. У текстах офіційних/автентичних перекладів цих рішень українською мовою зустрічається сім варіантів перекладу цього терміна, які є комбінацією двох варіантів українського відповідника *expectations* («сподівання»/«очікування») та чотирьох варіантів перекладу *legitimate* («виправданий», «законний», «легітимний» і «правомірний»). Немає кореляції між одноною/множиною в оригіналі та перекладі, а подекуди є прикрі випадки термінологічної неузгодженості у межах одного рішення. Статистичний метод дав змогу виявити, що найбільш звичним перекладом є «**законні сподівання**», який у множині або однині зустрічається у 20 рішеннях. Застосування аналітичного методу, який дає змогу з'ясувати наукову обґрунтованість і доцільність того чи іншого терміна (лексему), дало змогу дійти висновку, що найбільш уживаний варіант не є найадекватнішим. Хоча не в усіх із 29 проаналізованих рішень ЄСПЛ визнав наявність у заявників *legitimate expectations*, однак усталена практика ЄСПЛ щодо статті 1 Першого протоколу свідчить про те, що, по-перше, для характеристики *expectations* як *legitimate* «очікування» є доречнішим відповідником, аніж «сподівання», особливо зважаючи на їх відмінності від бажань, прагнень чи надій, а по-друге, використання слів «законні», «правомірні» чи «виправдані» як характеристики очікувань не відбивають усього спектру цього явища. Отже, найбільш доречним відповідником є «**легітимні очікування**».

У документах Венеційської комісії, зокрема Доповіді 2011 р. та «Мірилі правовладдя» 2016 р., *legitimate expectations* розглядаються як складова частина юридичної визначеності, поряд із принципом *res judicata* та обов'язковістю виконання остаточних судових рішень. Водночас юридична визначеність також вимагає, щоб юридичні норми були зрозумілими й точними, чого неможливо досягнути без термінологічної узгодженості.

Перспективними, на нашу думку, будуть подальші наукові дослідження поняття *legitimate expectations* як складової частини

юридичної визначеності, застосування вітчизняними судами цієї концепції, а також інших понять та юридичних конструкцій, які увійшли до національної системи права завдяки практиці ЄСПЛ.

Список використаних джерел:

1. Guide on Article 1 of Protocol No. 1 to the European Convention on Human Rights Protection of property. European Court of Human Rights. Updated on 31 August 2020. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_1_Protocol_1_ENG.pdf.
2. Беляневич О.А. Поняття легітимних очікувань та проблеми його застосування судами України. *Приватне право і підприємництво*. 2016. Вип. 16. С. 41–45.
3. Головатий С. «Верховенство права» не працює. Коментар до тексту документа Венеційської Комісії «Доповідь про правовладдя» (Report on the Rule of Law), що її ухвалено на 86-му пленарному засіданні 25–26 березня 2011 року (CDL-AD (2011)003re). *Право України*. 2019. № 11. С. 39–82. DOI: 10.33498/lopu-2019-11-039.
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців тринадцятого, чотирнадцятого пункту 32 розділу I Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення абзацу першого підпункту 164.2.19 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України (справа про оподаткування пенсій і щомісячного довичного грошового утримання) від 27 лютого 2018 р. № 1-р/2018. Справа № 1-6/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-18#Text>.
5. Рішення Конституційного Суду України у справі (перший сенат) у справі за конституційною скаргою товариства з обмеженою відповідальністю «МЕТРО КЕШ ЕНД КЕРІ Україна» щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців двадцять четвертого, двадцять п'ятого, двадцять шостого розділу I Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо уточнення деяких положень та усунення суперечностей, що виникли при прийнятті Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні» від 23 березня 2017 р. № 1989-VIII від 5 червня 2019 р. № 3-р(I)/2019 Справа № 3-391/2018(6048/18). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va03p710-19#Text>.
6. French S. How «legitimate» are legitimate expectations? (2006) 80(3) *Law Institute Victoria LJ*, 54. URL: <https://www.liv.asn.au/LIV-Home/Practice-Resources/Law-Institute-Journal/Archived-Issues/LIJ-March-2006/How-legitimate-are-legitimate-expectations>.
7. Право очікування: феномен у площині цивільно-правових відносин. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=OiXnTGXggQo>.
8. Завгородня В.М. Принцип захисту легітимних очікувань в адміністративному праві ЄС та перспективи його впровадження в Україні. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2013. № 2. С. 25–30.
9. Рабінович С. Конституційні принципи правової певності і захисту легітимних очікувань у діяльності публічної влади. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2014. Вип. 60. С. 168–177.
10. Магрело М.В. Концепт «законних очікувань» в принцип юридичної визначеності: причинно-наслідковий чи симбіотичний зв'язок? *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 3. С. 127–134.
11. Бурлай Є. Концепт права: межі мінливості. *Філософія права і загальна теорія права*. 2019. № 2. С. 16–37.
12. Сліпченко С.О. Поняття законних очікувань як різновиду майна. *Forum Prava*. 2020. № 62(3). С. 66–76.
13. Словник української мови : в 11 томах. Т. 1. 1970. С. 293. (варіантність). URL: <http://sum.in.ua/s/variantnistj>.
14. Головатий С. Про людські права. Лекції. Київ: Дух і Літера, 2016.
15. *Bulanov and Kupchik v. Ukraine* (2010). № 7714/06 and 23654/08. European Court of Human Rights. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102109>.
16. *Shestopalova V. Ukraine* (2017). No 55339/07. European Court of Human Rights. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-179558>.
17. Буланов та Купчик проти України (*Bulanov and Kupchik v. Ukraine*) : Рішення ЄСПЛ від 9 грудня 2010 р., заява №№ 7714/06 та 23654/08. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_664#Text (дата звернення: 11.04.2021).
18. Шестопалова проти України (*Shestopalova v. Ukraine*) : Рішення ЄСПЛ від 21 грудня 2017 р., заява № 55339/07. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c61#Text (дата звернення: 11.04.2021).
19. *Zelenchuk and Tsytsyura v. Ukraine* (2018). No 846/16 and 1075/16. European Court of Human Rights. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-183128>.
20. Зеленчук і Цицюра проти України (*Zelenchuk and Tsytsyura v. Ukraine*) : Рішення ЄСПЛ від 22 травня 2018 р., заяви № 846/16 та № 1075/16. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c79#Text (дата звернення: 11.04.2021).
21. Агрокомплекс проти України (*Agrokompleks v. Ukraine*) : Рішення ЄСПЛ (по суті) від 6 жовтня 2011 р., заява № 23465/03. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c25#Text.
22. *Intersplav v. Ukraine* (2007). № 803/02. European Court of Human Rights. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-78872>.
23. Інтерсплав проти України (*Intersplav v. Ukraine*) : Рішення ЄСПЛ від 9 січня 2007 р., заява

№ 803/02. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_194#Text (дата звернення: 11.04.2021).

24. Polyakh and Others v. Ukraine (2019). Nos. 58812/15 and 4 others. European Court of Human Rights. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-196607>.

25. Полях та інші проти України (Polyakh and Others v. Ukraine) : Рішення ЄСПЛ від 17 жовтня 2019 р., заява № 58812/15 та 4 інші заяви. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e71#Text.

26. Pichkur v. Ukraine (2013). № 10441/06. European Court of Human Rights. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-127810>.

27. Пічкур проти України (Pichkur v. Ukraine) : Рішення ЄСПЛ від 7 листопада 2013 р., заява № 10441/06. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_984#Text.

28. Shebaldina v. Ukraine (2020). № 75792/11. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-202991>.

29. Шебалдіна проти України (Shebaldina v. Ukraine) : Рішення від 18 червня 2020 р., заява № 75792/11. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f34#Text.

30. Cosmos Maritime Trading and Shipping Agency v. Ukraine (2019). No. 53427/09. European Court of Human Rights. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-193993>.

31. Sabadash v. Ukraine (2019). No 28052/13. European Court of Human Rights. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194856>.

32. Sukhanov and Ilchenko v. Ukraine (2014). No 68385/10 and 71378/10. European Court of Human Rights. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145014>.

33. Космос Мерітайм Трейдинг енд Шіппінг Ейдженсі проти України (Cosmos Maritime Trading and Shipping Agency v. Ukraine) : Рішення від 27 червня 2019 р., заява № 53427/09. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e67#Text.

34. Сабашадаш проти України (Sabadash v. Ukraine) : Рішення ЄСПЛ від 23 липня 2019 р., заява № 28052/13. URL: https://protocol.ua/ru/sabadash_proti_ukraini/.

35. Суханов та Ільченко проти України (Sukhanov and Ilchenko v. Ukraine) : Рішення ЄСПЛ від 26 червня 2014 р., заяви №№ 68385/10 та 71378/10. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a16#Text.

36. Остапенко проти України (Ostapenko v. Ukraine) : Рішення ЄСПЛ від 14 червня 2007 р., заява № 17341/02. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_229#Text.

37. Ostapenko v. Ukraine (2007). No 17341/02. European Court of Human Rights. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-81073>.

38. Бочан проти України (Bochan v. Ukraine) : Рішення ЄСПЛ від 3 травня 2007 р., заява № 7577/02. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_209#Text.

39. Васильєв проти України (Vasilyev v. Ukraine) : Рішення ЄСПЛ від 21 червня 2007 р.,

заява № 11370/02. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_258#Text.

40. «Україна-Тюмень» проти України (Ukraine-Tyumen v. Ukraine) : Рішення (щодо суті) від 22 листопада 2007 р., заява № 22603/02. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_595#Text.

41. Воловік проти України (Volovik v. Ukraine) : Рішення ЄСПЛ від 6 грудня 2007 р., заява № 15123/03. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_336#Text.

42. Федоренко проти України (Fedorenko v. Ukraine) : Рішення ЄСПЛ від 1 червня 2006 р., заява № 25921/02. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_041#Text.

43. Кечко проти України (Kechko v. Ukraine) : Рішення ЄСПЛ від 8 листопада 2005 р., заява № 63134/00. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_025#Text.

44. Будченко проти України (Budchenko v. Ukraine) : Рішення ЄСПЛ від 24 квітня 2014 р., заява № 38677/06. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_995#Text.

45. Макара та інші проти України (Makara and others v. Ukraine) : Рішення від 12 грудня 2013 р., заява № 40934/06 та 249 інших заяв. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d92#Text.

46. Релігійна громада Свідків Єгови Тернівського району міста Кривого Рогу проти України (Religious Community of Jehovah's Witnesses of Kryvyi Rih's Ternivsky District v. Ukraine) : Рішення ЄСПЛ від 03 вересня 2019 р., заява № 21477/10. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e81#Text.

47. Віра Довженко проти України (Vira Dovzhenko v. Ukraine) : Рішення ЄСПЛ від 15 січня 2019 р., заява № 26646/07. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d52#Text.

48. ТОВ «Світ розваг» та інші проти України (Svit Rozvag, TOV and Others v. Ukraine) : Рішення ЄСПЛ від 27 червня 2019 р., заява № 13290/11 та 2 інші заяви. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e05#Text.

49. «Будівельно-інвестиційна Група 1» проти України (Budivselno Investytsiyna Grupa 1 v. Ukraine) : Рішення ЄСПЛ (по суті) від 17 грудня 2020 р., заява № 56903/10. URL: <https://minjust.gov.ua/m/stattya-1-pershogo-protokolu-zahist-vlasnosti>.

50. Полтораченко проти України (Poltorachenko v. Ukraine) : Рішення ЄСПЛ від 18 січня 2005 р., заява № 77317/01. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_252#Text.

51. Меньшакова проти України (Menshakova v. Ukraine) : Рішення ЄСПЛ від 8 квітня 2010 р., заява № 377/02. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_766#Text.

52. Філозофенко проти України (Filozofenko v. Ukraine) : Рішення ЄСПЛ від 09 січня 2020 р., заява № 72954/11. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e78#Text.

53. Гайдук та інші проти України : остаточне рішення щодо прийнятності заяв 45526/99,

46099/99, 47088/99, 47176/99, 47177/99, 48018/99, 48043/99, 48071/99, 48580/99, 48624/99, 49426/99, 50354/99, 51934/99, 51938/99, 53423/99, 53424/99, 54120/00, 54124/00, 54136/00, 55542/00, 56019/00 від 02 липня 2002 р. URL: <https://minjust.gov.ua/m/gayduk-ta-inshi-proti-ukraini>.

54. Серебрянський проти України (Serebryanskyu v. Ukraine) : Ухвала ЄСПЛ від 3 червня 2014 р. про неприйнятність заяви № 54704/10. URL: <https://minjust.gov.ua/m/uhvali>.

55. Факас проти України (Fakas v. Ukraine) : Ухвала ЄСПЛ від 3 червня 2014 р. про неприйнятність заяви № 4519/11. URL: <https://minjust.gov.ua/m/uhvali>.

56. Зубко та інші проти України (Zubko and Others v. Ukraine) : рішення від 26 квітня 2006 р. заяви №№ 3955/04, 5622/04, 8538/04 та 11418/04. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_014#Text.

57. Стебницький і «Комфорт» проти України (Stebnitskiy and Komfort v. Ukraine) : Рішення ЄСПЛ від 3 лютого 2011 р., заява № 10687/02. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_853#Text.

58. «Пономарьов проти України» (Ponomaryov v. Ukraine) : Рішення ЄСПЛ від 3 квітня 2008 р., заява № 3236/03. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_434#Text

59. Іван Панченко проти України (Ivan Panchenko v. Ukraine) : Рішення від 10 грудня 2009 року, заява № 10911/05. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_709#Text.

60. Сук проти України (Suk v. Ukraine) : Рішення від 10 березня 2011 р., заява № 10972/05. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_715#Text.

61. Fedorenko v. Ukraine (2006). No 25921/02. European Court of Human Rights. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-75599>.

62. Kechko v. Ukraine (2005). No 63134/00. URL: European Court of Human Rights. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-70863>.

63. Вакуленко М.О. Сучасні проблеми термінології та української наукової термінографії. Київ, 2009. 69 с.

64. Report on the Rule of Law: Adopted by the Venice Commission at its 86th plenary session

(Venice, 25–26 March 2011). Study No. 512/2009. CDL-AD(2011)003rev.

65. Rule of Law Checklist : Adopted by the Venice Commission at its 106th Plenary Session (Venice, 11-12 March 2016). Study No. 711/2013. CDL-AD(2016)007.

66. Верховенство права. Доповідь: Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія). Страсбург, 4 квітня 2011 року. Доповідь № 512/2009. CDL-AD(2011)003rev. Ориг. англ. *Право України*. 2011. № 10. С. 168–184.

67. Мірило правовладдя. Коментар. Глосарій : Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія). Страсбург, 18 березня 2016 р. Дослідження № 711/2013. CDL-AD(2016)007. Ориг. англ. Неофіційний переклад.

68. Доповідь про правовладдя : Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія). Страсбург, 4 квітня 2011 р. CDL-AD(2011)003rev. Ориг. англ. Дослідження № 512/2009. *Право України*. 2019. № 11. С. 14–38.

69. Словник української мови : в 11 т. Т. 9. 1978. С. 556. URL: <http://sum.in.ua/s/spodivannja>.

70. Словник української мови : в 11 т. Т. 9. 1978. С. 556. URL: <http://sum.in.ua/s/spodivatysja>.

71. Словник української мови : в 11 т. Т. 5. 1974. С. 833. URL: <http://sum.in.ua/s/ochikuvaty>.

72. Словник української мови : в 11 т. Т. 2. 1971. С. 516. URL: <http://sum.in.ua/s/zhdaty>.

73. Словник української мови : в 11 т. Т. 5. 1974. С. 833. URL: <http://sum.in.ua/s/ochikuvannja>.

74. Srivastava A.K. Doctrine of «Legitimate Expectation». *J.T.R.I. Journal*. 2, April-June, 1995. URL: <http://www.ijtr.nic.in/articles/art13.pdf>.

75. Словник української мови : в 11 т. Т. 7. 1976. С. 508. URL: <http://sum.in.ua/s/pravomirnyj>.

76. Словник української мови : в 11 т. Т. 1. 1970. С. 459. URL: <http://sum.in.ua/s/vypravdovuvaty>.

77. Словник української мови : в 11 т. Т. 5. 1974. С. 480. URL: <http://sum.in.ua/s/obgruntovanyj>.

78. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 6 лип. 2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.

Tetyana Fuley. Legitimate expectations: lost in translation

The article deals with the issue of translating the concept of legitimate expectations in the context of Article 1 of the Protocol No. 1 to the ECHR (P1-1) in the ECtHR judgments concerning Ukraine.

The author emphasizes that different terms such as “lehitymni ochikuvannya”, “pravomirni ochikuvannya”, “zakonni ochikuvannya” etc. has been used by national scholars to indicate the same phenomenon. Assuming that contrary to national legal systems where the content and scope of the concept of legitimate expectations may differ, the author emphasizes that in ECtHR case law under P1-1 the same concept is used; therefore, variety of translational option of this term both in scientific publications in the official / authentic translations of ECtHR judgements is unfounded (unreasonable).

Based on the analysis of 29 ECtHR judgments concerning Ukraine, where the term legitimate expectations is used in the context of P1-1, and their official / authentic translations, the author identified a number of shortcomings, the most significant among which are: the variety of translational options for the same term (for instance, in 6 translations made during a short chronological period (in 2007), 5 options (“zakonne

spodivannya”, “pravomirne ochikuvannya”, “vypravdani ochikuvannya”, “lehitymni spodivannya” ta “lehitymni ochikuvannya”) were used, the use of the same Ukrainian term to denote different English terms and vice versa. A total of 7 translation options were identified, which are a combination of 2 option of the Ukrainian equivalent for “expectations” and 4 option for “legitimate” (“justified”, “lawful”, “legitimate” and “rightful”).

A statistical method allowed to identify “zakonni spodivannya” (“lawful hope”) as the most common translational option which occurred in 20 judgements. An analytical method clarified the scientific validity and feasibility of each translational option through the prism of the ECtHR’s well established case law, with due attention to the fact that P1-P applies only to a person’s existing “possessions”, it does not guarantee the right to acquire property, the concept of “possessions” in the P1-1 an autonomous meaning.

The author concluded that the most commonly used option is not the most adequate, because, firstly, “ochikuvannya” (expectations) is more appropriate one than “spodivannya” (hopes), especially taking into account differences from desires, aspirations or hopes, and secondly, the use of the words “zakonni” (lawful), “pravomirni” (rightful) or «vypravdani» (justified) as characteristics of expectations do not reflect the full spectrum of this phenomenon. Therefore, of all the available options, according to the author, the most appropriate Ukrainian equivalent of the term legitimate expectations is “lehitymni ochikuvannya”.

Key words: legitimate expectations, ECtHR case law, official / authentic translation, terminological consistency.

